

РЕЦЕНЗИЯ

на докторска теза:

"РИСУНКА И АРХИТЕКТУРЕН СТИЛ"

представена от доц. **Румяна Борисова БОЖКОВА**,
свободен докторант – Департамент „Изящни изкуства“ -
ДП „Визуално-пластични изкуства“ - НБУ

за публична защита на научна и образователна степен “Доктор”

Научен ръководител на докторанта: **проф. Екатерина Русинова**
Рецензент: **доц. д-р. Виолета Василчина**

За публичната си защита Румяна Божкова е представила текст от 234 стр. на тема: **"РИСУНКА И АРХИТЕКТУРЕН СТИЛ"**, развит в увод, 6 глави и заключение, включително 15 таблици, списък на научно-приложните приноси и библиография от 4 стр. на ползваната литература с 80 заглавия на кирилица и латиница. Текстът е придружен с 56 чернобели и цветни репродукции и 18 рисунки.

Уводът представя основанията за избор на темата и запознава с гледната точка на автора към възможното успоредно изследване на две съпоставими начала – рисунка и архитектура, чиято „видимост“ не е проява само на материалност и на отношения с пространството, но и на субективно пречупване.

Въпреки, че на пръв поглед избраният исторически „ключ“ изглежда лесно приложим към последователния „прочит“ на епохите, в които трайно са се отложили художествените и архитектурно-пространствените форми през вековете, вплитането на сугестията, експресията и асоциативността, на метафорично-изобразителните и систематизиращо-“картографическите“ аспекти на рисунката и на архитектурното пространство усложнява анализа и му придава необичайна проблематичност.

За съжаление, в текста на дисертационния труд липсва по-точна формулировка на обекта, предмета, целта и задачите на изследването, както и описание на методологията, според която е направена разработката, макар, че те в значително по-кратък вид са отразени в автореферата.

Първата глава разглежда появата на рисунката и архитектурния градеж от праисторията до бронзовата, желязната епоха, халщата и латена, като попълно са набелязани формираните основни художествени и архитектурни практики – от ориняшките гравюри, мадленската живопис, мезолитните символи и неолитните мегалити до по-късно усвоените като културни технологии метали – златото, медта, бронза, желязото.

Един втори разрез на древността ни връща към Египет, Двуречието и Персия, за да се стигне безпрепятствено до Микена, етруските и минойската култура. Този втори исторически „пробег“ конкретизира появата на египетската представителна архитектура и скулптура (включително условния релеф, дворцовата живопис и пиктографичната рисунка, при които важен принцип е, че „изкуството предава геометрията на формата, а не илюзията за пространство“). Обръща се внимание върху откриването на тухлата, свода и най-вече постигнатото „вътрешно архитектурно пространство“ в културите на Двуречието заедно с по-нататъшното развитие на релефа, полихромията, орнаменталната декорация. Към всичко това Ахеменидска Персия ще добави дворцовото строителство и реалистичният релеф.

Нахвърляйки съвсем наедно очертанията на древни постижения, авторката не се опитва да бъде изчерпателна, нито да обективира примерите от предкласическата епоха когато микенските толоси, етруските островърхи арки или минойските дворци трасират по-нататъшното обогатяване на художествените и техническите изразни средства. Този подход обаче ѝ позволява да направи някои изводи за връзката между рисунката и архитектурното пространство от гледната точка на тяхната функционалност, характерова обусловеност и времепространствено битие.

Няма да сумирам подробно следващите глави, защото и при тях анализът е подчинен на сходен принцип – преглед на епоха или етап от историята на изкуството, позоваване на утвърдени периодизации, посочване на някои от най-характерните архитектурни и художествени постижения и по-значими произведения, акцентирание на новопоявили се или постигнали разцвета си видове, жанрове и технологии – това позволява на докторантката да опрости синтезирането на изводите, които завършват всяка глава. Но ще подчертая, че поднесенният фактически материал е не само прецизно подбран, но и вещо коментиран и синтезиран от докторантката.

Ще дам няколко примера на интерпретации.

Във втората глава, посветена на античността, авторката се спира най-напред на гръцкото изкуство и архитектура, като подчертава значението на „търсеното съвършенство чрез простота“. Така тя намира

проявленията му не само в архитектурните ордери и в живописа, но и във философията и научното дирене. Повече внимание е отделено на формирането на гръцкия храм и свързаните с него изкуства, които овеществяват т.нар. „идеалистичен реализъм”. Обърнато е внимание върху разширяването на архитектурата извън култовата функция, което формира нови типове сгради и съоръжения – театри, одеони, концертни зали и т.н. Обрисувана е появата на основни художествени видове – скулптура, керамична живопис, надгробия.

В същото време, изкуството на древен Рим, макар в отделни етапи повлиявано от етруски, гръцки и източни образци, е представено като доминирано от усилието за намиране на собствена идентичност. И то я намира в титаничното строително дело (най-вече областта на комуникациите и гражданската архитектура), в римския портретен реализъм, в триизмерната живопис, в илюзорно-„архитектурните” разработки на стенната плоскост.

Византийското изкуство пък е представено в протяжността на повече от 12 века развитие – от свързаността му с последните отблясъци на античността в раннохристиянските знаци до импулсите, които то дава на средновековната култура векове по-късно. Авторката, търсейки характера на византийското изкуство като синтез между „големите мащаби на Рим и пиететът към помпозното и разкоша” изтъква още една негова отличителност - „за Византия – казва тя - основната цел е не удобството, а преднамерената представителност”. Но именно този заряд определя изключителното изобилие от експресивни художествени форми (цветни мрамори, мозайки, стенописи), приютени в огромни молитвени домове – базилики, където „рисуният на пространството е част от огромен спектакъл”.

Предложеният анализ обхваща и средновековното изкуство. Романското изкуство обръща погледа на средновековния човек към реалния свят, превръщайки монолитната каменна структура на катедралите в „сцена”, върху която се разгръща условно скулптиран химеричен свят. Иконите от руското средновековие пък показват друга страна от художественото мировъзприятие – разносистемността в предаване на пространството (права и обратна перспектива, аксонометрия, връзка между рисунка и чертеж и т.н.). Апотеозът на готиката – катедралите, ни изправя от своя страна пред изключителното „психологическо въздействие на формата и светлината”, пред могъщата изява „не само на религиозния екстаз, но и на човешкия гений”. Съпоставянето им с източното великолепие на арабските, на японските и китайските рисунки, на цветната изтънченост на индийските и иранските миниатюри, разкрива невъобразимите възможности в зашеметяващия хоровод на рисунката в архитектурната композиция.

В следващите глави докторантката разгръща текстове, които обглеждат

отношенията между архитектурата на рисунката и рисунката в архитектурата през следващите епохи – Ренесанс, Барок и Рокай, Класицизъм и Ампиr. И ако текстът за Ренесанса е плътен и емоционално наситен (на места с доста, макар любопитни, отклонения от темата), това до голяма степен се дължи на неговата осмисленост в ключа на връзката между изкуството (на рисунката) и човека. Пак в такава корелация се разглежда и връзката с архитектурния стил. От това следват любопитни наблюдения върху отношението между рисунка и перспектива, отказът от „чертожните“ методи в изграждането и предаването на пространство, или свързани с откриването на перспективните закономерности и т.н.

В контраст с Ренесанса е разгледан Барокът – с неговото „високомерно великолепие“, като триумф на „символните и илюзионните въздействия“, като „прослава на всяка светска и духовна власт“ и като „фриволен мит в живота на рисунката“. Пищната представителност, празничният патос, експресивното поведение на орнамента („орнаментът е в екстаз“) и патетичният драматизъм на бароковите ансамбли са само форми за омекотяване на абсолютизма и контрареформацията. Значително по-укротени са проявите на рокай – един вид уротен и „одомашнен“ барок, чиито изяви са пълни със закачливо своенравие, префинено изящество и претенциозна изисканост. Прегледът на тази глава завършва с Класицизма и Ампира, които завършват неистовото експресивно търсене на барока и рокай с опит за завръщане към чистотата и благородството на архитектурната и предметната форма.

Последната глава разглежда Еклектиката („безпримерен стилор историзъм“, по думите на авторката) и мощната авангардна вълна на сецесиона, проявена най-силно в архитектурта и декоративно-приложните изкуства. И тук авторката, префразирайки Роджър Фрай, лансира едно от същностните си наблюдения по отношение на рисунката: „Рисунъчната линия не е пряк запис на визуалното възприятие. Тя очертава контур и окоето го възприема като граница между две зони с различен тон и цвят, които по цялото продължение на границата се изменят и контрастират.... Линията, контурът между двете форми не е пасивен равнинен елемент, а желана собственост за всяка от страните....“.

По дисертационността, методологията и структурата на труда.

Намирам избраната тема за интересна, значима, добре осмислена и в този смисъл *дисертационна*. Сигурна съм, че ще бъде полезна за студентите от ВИАСГ (а и не само за тях).

Макар, че методологията на изследването не е описана в уводната част, в

работата не липсва прилагане на *различни методологически подходи* - самото изследване е направено въз основа на обширен исторически, сравнителен и аналитичен подход (което разбира се е за предпочитане пред деклариран, но зле осъществени изследователски методи). Очевидно е, че докторантката познава добре материала и изследванията по него.

Структурата на текста следва принципа от общото към конкретното. Тя е логична, съответства на темата и до голяма степен способства за изчерпването ѝ.

Оценка на съдържателната разработка на труда

Доц. Румяна Божкова следва обичайната линия на хронологично издържан исторически разказ, но вплита в него многобройни истории за центрове, творчески фигури и произведения. Така тя успява да ни разкаже за архитектурата на рисунката попълно, видяна през образната типология, ефектите на превъплъщаване и технологичните особености на нейното проявяване. Намирам този маниер на представяне за ефективен и много съвременен, тъй като трудът не е изчерпателно историческо съчинение, а цели да обясни и аргументира определен избор и поставена задача.

В този смисъл намирам за напълно защитена „образователната“ част от сложното съчетание „научна и образователна степен доктор“.

По отношение на „научната“ част от горното словосъчетание има още какво да се пожелае. Независимо от това, че в кратък вид са отразени в автореферата, в текста на дисертационния труд липсва по-точна формулировка на обекта, предмета, целта и задачите на изследването, както и описание на методологията, според която е направена разработката. И най-вече, ако този текст ще бъде публикуван, необходимо е по-обстойно представяне на изводите към всяка от главите и по-широко застъпено заключение.

Оценка на качеството на съпътстващите материали.

Библиографията. В този си обем тя напълно покрива проблематиката на темата. Докторантката е успяла да направи правилен подбор сред изключителното изобилие на източници по темата.

Илюстрирането на темата. Трудът е снабден с достатъчно примери сред широко известни произведения на изкуството, които добре кореспондират със съответните части от текста. Те правят по-достъпни направените сравнителни анализи. Уместно са използвани и средства за схематично представяне на отделни проблеми с пряко отношение към темата (рисунки, хронологични таблици, периодизации и др.).

Авторефератът вярно отразява представения текст.

Справката за приносите вярно отразява и отговаря на приносните

моменти на труда.

Списък с публикации на докторанта по темата (вероятно, по недоразумение липсва), така, че по тях не мога да се произнеса.

4. Общ извод на рецензента за труда

Докторската теза на доц. Румяна Божкова върху "преображенията" на рисунката в съпоставка с архитектурния стил е посветена на актуален проблем, представен изчерпателно и с оглед интереса на съвременната артистична и архитектурна практика.

Текстът е логично структуриран и дава изобилни исторически примери за отношението „рисунок – архитектурен стил”.

Трудът е приносен като цяло, защото подлага на изследване и преосмисляне един специфичен теоретичен проблем с твърде древна история, който не е изгубил своята привлекателност и днес.

Посочените качества на труда ми дават основание да се обърна към почитаемото Научно жури и убедено да предложа да присъди на доц. Румяна Божкова образователната и научна степен “Доктор”. Аз самата ще гласувам положително.

Рецензент: Доц. д-р Виолета Василчина